ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԻՆՆԵՒՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՈՒՐԲԱԹ 12 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 1858 — ԹԻՒ 586

ԶՄԻՒՌՆԻԱ, 12 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Թէպէտև Եւրոպիոյ ընդհանուր խաղաղութիւնը հաստատուն վիճակի մէջ կը գտնուի և ոչ ոք տէրութիւն պատերազմ բանալու ոչ միտք ունի և ոչ ժամանակ, բայց և այնպէս մօտերս Փարիզի լրագրութիւններէն ոմանք, խիստ թեթևամտութեամբ, պատերազմի ձայներ տարածեցին. որոց անհիմն և 'ի կեղծ գրգռեալ ըլլալը մինչև որ յայտնուեցաւ, հասարակութեան միտքը խռովեցին և անհանգստութեան պատճառ եղան.

Գաղղիոյ կառավարութիւնը՝ այս ինքնահնար սուտ լրոց գէշ ազդեցութիւնը ջնջելու համար՝ փութացաւ Մօնիթէօր անուն պաշտօնական օրագրոյն մէջ համառօտ յայտարարութիւն մը հրատարակելու, որով կը ծանուցանէ թէ 'ի մասին մօտաւոր պատերազմի մը հասարակութեան ունեցած անհանգստութիւնը բոլորովին անհիմն է: Ժուռնալ տը Ֆրանքֆօր լրագրոյն Փարիզի թղթակիցը և Բէօրզէնհալլէ անուն կէս պաշտօնական լրագիրը այս անհիմն լրոց վրայօք պատուական խորհրդածութիւններ կ'ընեն զորս մեր առաջիկայ Քաղաքական Տեսութեան վերջը կը դնեմք 'ի տեղեկութիւն մեր յարգոյ ընթերցողաց.

Սուէզի պարանոցը բանալու, այսինքն նաւարկելի ջրանցք մը ընելու համար հաստատուած ծովային տիեզերական ընկերութիւնը մեծ յաջողութեամբ յառաջ երթալու վրայ է ամեն տեղ բաց 'ի Անգղիայէն. քանզի ինչպէս յայտնի է, Մեծին Բրիտանիոյ կառավարութիւնը, մանաւանդ լորտ Բալմըրսթընին առաջին պաշտօնեայ եղած ժամանակը, այս հսկայական առաջարկութեան գործադրութեանը յայտնապէս դէմ էր, և այսօրուան օրս նաև Անգլիան իւր գործակցութիւնը չմատուցանէր և համակրութիւն չցուցանէր այս գործոյն: Ի վերայ այսր ամենայնի յիշեալ ընկերութեան բաժնորդագրութիւնը շատ կուգայ ամեն տեղ. և միայն Գաղղիոյ մէջ 25 հազար հոգի 250 հազար բաժնորդագիր առին: Մինչև ցայսօր ամեն երկիրներու մէջ փախուած բաժնորդագիրները 'ի հաշիւ արկանելով, հարկաւոր եղած դրամագլխէն աւելի դրամ պիտի ժողվուի.

Գաղղիոյ կայսեր հօրեղբայր բարձրապատիւ Ժերօմ Նափոլէոն իշխանը յանձնառու եղաւ Սուէզի ջրանցքին ընկերութեան պաշտպան կոչուելու: Ուրիշ կայսերականք և թագաւորազն իշխաններ ևս իրենց պաշտպանութիւննին խոստացած են այս աշխարհօգուտ գործոյն. որուն հոգաբարձուն և յառաջ տանողը ինչպէս ամեն մարդ գիտէ, մուսիւ Ֆէրտինան տը Լէսէփ գաղղիացի երևելի անձն է.

Ասիոյ վերջին ծայրը գտնուած ընդարձակ երկիրներուն մէջ, քանի մը տարիէ 'ի վեր, ծանր և խիստ կարևոր դէպքեր կը պատահին, որոց հետևութիւնները անթուելի են 'ի մասին քաղաքակրթութեան, առևտրական յառաջադիմութեան և քաղաքական յեղափոխութեան: Չինաստանը, որուն բնակչաց թիւը 450 միլիոնի կը հասնի կ'ըսեն, յետ այսորիկ ազատ հաղորդակցութիւն պիտի ունենայ բոլոր Եւրոպիոյ ժողովրդոց հետ. Ճաբոնի տէրութիւնը, որուն ժողովուրդը 30 միլիոն կը կարծուի, Անգլիոյ և Գաղղիոյ կառավարութեանց հետ մօտերս հաստատած դաշնադրութեանց զօրութեամբը, իւր նաւահանգստաց մէջ պիտի ընդունի յիշեալ ազգաց վաճառականի նաւերը և առևտուրը ազատ պիտի ըլլայ յիշեալ երկրին մէջ Եւրոպիոյ ժողովրդոց համար. Քօչինչինի թագաւորութեան դէմ եղած պատերազմը, զոր Գաղղիոյ և Սպանիոյ միաբանեալ նաւատորմիղները և զօրքը յառաջ կը տանին այժմ, անտարակոյս յաջող վախճան մը պիտի ունենայ այս վերջին երկու տէրութեանց համար, և առևտրական դաշնադրութիւն մը պիտի հաստատուի Քօչինչինի կամ Անամի տէրութեանը հետ. որուն բնակչաց թիւը 23 միլիոն կը կարծուի.

Հնդկաստանի ապստամբութիւնը օր ըստ օրէ տկարանալու վրայ է, և շատ չանցած վերջապէս պիտի զսպուի Մեծին Բրիտանիոյ զօրքերէն: Այս տէրութեան անմիջական իշխանութեանը և միայն պաշտպանութեանը ներքև Հնդկաստանի մէջ գտնուող զանազան ժողովրդոց թիւը 134 միլիոնի կը հասնի կ'ըսեն: Խաղաղութիւնը հաստատուելէ ետև, անշուշտ այս ամեն ժողովուրդը պիտի ջանան իրենց առևտրական գործքերը արդիւնաւորելու. և Եւրոպիոյ վաճառականութիւնը, որ ազատ է Հնդկաստանի մէջ, քիչ ժամանակուան մէջ անշուշտ առաջուընէն աւելի պիտի ծաղկի և պիտի բարգաւաճի.

Աւելորդ կը համարիմք զուցնելու թէ Սուէզի պարանոցը նաւարկելի ջրանցք մը ըլլալը որչափ մեծ դիւրութիւններ պիտի տայ և օգտակար փոխճաններ պիտի ունենայ 'ի մասին հաղորդակցութեան յիշեալ բազմաթիւ ժողովրդոց Եւրոպիոյ հետ, և 'ի մասին ընդհանուր յառաջադիմութեան առևտրոյ:

Անգլիոյ թագուհւոյն հրամանագրովը, Հնդկաստանի այժմեան ընդհանուր կառավարիչ լորտ Քէննինկ յիշեալ երկրին փոխարքայ կարգեցաւ:

Փարիզէն կը գրեն Ժուռնալ տը Ֆրանքֆօրին.

"Եւրոպիոյ բոլոր տէրութիւնները խաղաղութեան մէջ են. Ոչ յայտնապէս, անանցմէ և ոչ մէկը չխորհիր և ոչ մտքէն կ'անցնի պատերազմի առաջարկութիւններ, մօտ կամ բացակայ ժամանակի մը համար: Հաշտութեան յարատևութիւնը և հաստատ մնալը իրենց որոշմանց գլխաւոր նպատակն է, բոլորովին ամեն ժողովրդոց օգուտները և այժմեան կարօտութիւնները նոյն բանը կը պահանջեն. Վասնորոյ խաղաղութեան բարիքը, ապահովութիւնը, վստահութիւնը, օգտակար աշխատութեանց գործունէութիւնը և բարօրութիւնը պէտք էին հաստատուն մնալ Եւրոպիոյ համար: Սակայն աւելի քանի մը օրէ 'ի վեր միտքերը յուզեալ և խռովեալ են, և ամեն տեսակ գործոց վնաս կ'ըլլայ, բոլորովին պատերազմի ձայներ կը տարածուին ամեն տեղ: Ոչ թէ այս ինչ կամ այն ինչ կառավարութեան սպառնական քաղաքականութիւնն է որ այս ձայները գրգռեցին, այլ թեթևամիտ անխոհեմութիւնը լրագրաց ոմանց, որոնք այս խռովայոյզ ձայները տարածեցին:

"Ասկէ՞ն ցաւալի բան է լրագրաց մէկ մասին գէշ սովորութիւնները և չափազանց հակամիտութիւնները, որով մեծ դիւրութեամբ կ'ընդունին և կը հրատարակեն շատ սխալ ու վտանգաւոր լուրեր և տեղեկութիւններ:

"Ահա այս կերպիւ ծանուցին, թէ Սարտենիոյ թագաւորը, զինուորական կրթութեան մը առթիւ, ատենախօսութի մը ըրեր է իւր զօրացը, իմաց տալով անոնց որ պատրաստ ըլլան Աւստրիոյ դէմ քալելու յակիզբն մօտաւոր գարնան. Այլև հրատարակեցին թէ Գաղղիան ևս միաբանեալ և պաշտպան է Սարտենիոյ տէրութեանը, և Ռուսիոյ հետ ունեցած յարաբերութիւննե-

---

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

ՕՐԻՆԱԿ ԿՏԱԿԻ

Բաբաջանի, կամ հասարակ կոչմամբ Մարտիրոսի որդի Մանէհի Համադանցւոյ:

(Շարունակութիւն և վերջ. (1)

Դ. հատուր: Չորրորդ պատուէր յայտնեմ կտակակատարացն իմոց. թէպէտ ես հաւատոյ գիտեմ՝ որ ինձ ազգական չունիմ ուրեք. բայց գուցէ ոմանք յայտնիցին. յայնժամ և նոցա իւրաքանչիւրոցն հինգ ռուփի ազատ տացեն. միանգամ յամենայն կայից իմոց. և նոյն հինգ ռուփին եղիցի իւրեանց մասն. հուսկ յետոյ այժմ:

Ե. հատուր: Հինգերորդ պատուէրս յայտնեմ ամենեցուն, զի 'ի լաւութիւն և 'ի կատարումն վերն յիշատակեալ բանից իմոց՝ ահա հաստատեցի ինձ նախկին տեղակալ առաջին կտակակատար և կատարեալ վէքիլ Նորնախիջևանու բարեկարգութեանց կողմանէ տեղը եղեալ բանակատարն կամ վէքիլն յիւրաքանչիւր ժամանակի ով և իցէ որպէս ներկայ են պարոն Ներսէս Յովհաննէս, և պարոն Գրիգոր Հայրապետեան. վասնորոյ հաստատեմ, զի սոքա եղիցին ինձ առաջին կտակակատար և կատարեալ վէքիլ: — Ուրեմն, որպէս ներկայ սոքա են, նոյնպէս և յետ սոցա՝ ոյք և կարգեսցին 'ի Նորնախիջևանու որքաղան արքեպիսկոպոսէն և 'ի բարեկարգութեանց կառավարչաց անտի, յայնժամ նոքա եղիցին ինձ առաջին կտակակատար և կատարեալ վէքիլ: — Այլ ևս վերն յիշեալ կտակակատարացն իմոց որպէս ընկեր և օգնական, և ինձ երկրորդ կտակակատար և վէքիլ հաստատեմ լինել կորտ աֆ Ռէկուեշտի կումիշներն, այսինքն կորտ աֆ ռէկուեշտի դատաւորաց զառաջին դատաւորն՝ յիւրաքանչիւր ժամանակի ով և իցէ: — Որ և սոյն յիշեալ երեք պարոնքն ինձ վէքիլ և կտակակատարք են, վասնորոյ և երեքն 'ի միասին միով խորհրդով աշխատեսցեն 'ի փառս Աստուծոյ կատարել սոյն գրեալ զպատուիրանս իմ: — Եւ վերջաւորութիւն տալով բանից իմոց յայտնեմ, զի այս է իմ վերջին կամք և պատուէրն որպէս ահա վասն հաստատութեան և հաւաստութեան չորք թուղթք մին օրինակ գրեցի, և 'ի ներկայութեան վկայիցն ստորագրեցի և կնքեցի 'ի փառս ամենօրհնեալ Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ՝ միոյն Աստուծոյ, որում փառք և երկրպագութիւն մատուսցի անդրաւ յաւիտենից ամէն:

Եղև յամի Տեառն 1794 'ի մայիս ամսոյ յերեսնումն, 'ի Կալկաթա:

Մանէհ Բաբաջան
կամ Մարտիրոս

Վկայեմք որ ստորագրեաց և կնքեաց, հռչակեաց և հաւանեաց վերն յիշեալ Մանէհ Բաբաջանն (կամ հասարակ կոչմամբ Մանէհ Մարտիրոսն) թէ այս իմ կամքն է և իմ վերջին կամքս, և իւր խնդրանօքն մեր անուանն գրեցաք սոյն որպէս վկայ. Վերն գրածն չորք մին օրինակ գոլով համեմատ միմեանց միևնոյն ժամանակումն ձեռնագրեաց առաջի մեր:

Տէր Ստեփաննոս քահանայ տէր Յարութիւնեան:
Մարգար Յովհաննէսեան Բաբաջանեանց:
Յովհանջան Պետրոսեանց:

Յայտնի լիցի ամենեցուն, զի ես ներքոյ ստորագրող Համադանցի Բաբաջանի որդի Մանէհս (որ հասարակ կոչմամբ Աբգալմանէհ Մարտիրոս կոչիմ) յամի Տեառն 1794 մայիս 30 չորք դանայ 'ի մին օրինակ կտակ ունիմ գրեալ, յորոց և միոյն

(1) Տես լրագրոյս նախընթաց թիւը:

րը գտրելու վրայ են ևայլն , ևայլն ։ Այս անհիմն լուրերը քիչ ժամանակուան մէջ այն աստիճան տարածուեցան և այնչափ մեծ ազդեցութիւն ըրին հասարակութեան վրայ որ պաշտօնական լրագրութիւնները փութացան հրապարակաւ սուտ հանելու յիշեալ անհիմն և չարագուշակ լուրերը"։

-- Փարիզի Քօնսթիթիւսիօնէլ լրագրոյն մէջ կը կարդամք ։

"Քանի մը օրէ 'ի վեր սաստիկ բանակռուութիւն մը սկսաւ և կըշարունակուի 'ի մէջ շատ օրագրութեանց 'ի մասին այժմեան կացութեան Իտալիոյ ։ Այլև Գաղղիոյ և Աւստրիոյ մէջ մօտաւոր պատերազմ մը բացուելու խնդրոյն վրայօք մեծամեծ քննութիւններ և վիճաբանութիւններ եղան ․ և օրագրաց այս անակնկալ վէճը զարմացում և միանգամայն մտատանջութիւն մը պատճառեց հասարակութեան , որ տակաւին հանդարտած չէ ։

"Այս զարմացման մեք ևս մասնակից եղանք ․ վասնզի չէինք կրնար իմանալ թէ ինչպէս կարելի է որ այս անհիմն ձայնիւրուն որևիցէ ծանրակշռութիւն մը տալով, աշխատին գրգռելու , այժմեան պարագայից մէջ, այնպիսի խնդիր մը որ ուրիշ ներգործութիւն մը չկրնար ունենալ բայց միայն միտքերը խռովել և վնաս պատճառել առևտրական յարաբերութեանց ։ Նաև ընտուգիւ այսպիսի վէճ մը ընելու և Գաղղիոյ մէջ ու օտար երկիրները անհանդարտութիւն սերմանելու համար ընտրուած այս ժամանակը խիստ անյարմար է ։ Քանզի ուրիշ պարագայից մէջ, իրաւ է որ հիմնաւոր և մասնաւոր տարաձայնութիւններ ծագեցան 'ի մէջ Գաղղիոյ և Աւստրիոյ ։ Օրինակի համար Գոյկրատի գործը , Դանուբեան իշխանութեանց խնդիրը և Գառատաղի խնդիրը կրնային ծանր հետևութիւններ և երկպառակութիւններ ծնանիլ , ուստի այն ժամանակը պատերազմի խօսքը կրնար հաւանականութիւն և ճշմարտանմանութիւն մը ունենալ ։ Բայց այս դժուարութիւնները կարգադրեցան միաբան համաձայնութեամբ ․ արևելեան պատերազմէն և անոր հետևութիւններէն յառաջ եկած հանգամանքները վերջացան գոնէ ներկայ ժամանակիս համար ․ և կարծեմք թէ 'ի կախ մնացած այնպիսի խնդիր մը չկայ , ուսկից կարելի ըլլայ , քիչ ժամանակուան մէջ, ծանր հետևութիւն մը ծագելու , որ երկպառակութեան պատճառ ըլլայ 'ի մէջ Փարիզի և Վիեննայի դահլճաց ։

"Կարծուած դաշնագրութիւնը 'ի մէջ Աւստրիոյ և Իտալիոյ տէրութեանց ընդդէմ Սարտենիոյ , առասպել մը կարգը դնելու զրոյց մըն է ։ Վիեննայէն գրուած նամակները բոլորովին սուտ կըհանեն այս լուրը , և խիստ իրաւամբ կըսէ Ժուռնալ տը Ֆրանքֆօր լրագիրը , թէ Աւստրիոյ պաշտպանութեամբ հաստատուած դաշնակցութիւն մը 'ի մէջ Իտալական տէրութեանց խիստ անտեղի գործ մըն է , ընտրուած բոլոր օտար տէրութեանց պատուոյն կըդպչի , առանց հարկ մը ըլլալու ։

"Գաղղիոյ կայսերական կառավարութիւնը , որ յիրաւի կըսիրէ Իտալիան , որ մեծ համակրութիւն ունի անոր փառաւոր և պատուական ազգայնութեանը , անշուշտ անտարբեր աչօք հանդիսատես պիտի չըլլար այսպիսի դաշնակցութեան մը , եթէ ստոյգ ըլլար ․ բայց դարձեալ կըսեմք անհիմն և մտացածին կարծիք մըն է"։

Լոնտոնէն հետևեալ յօդուածը յուղարկած են մեզ 'ի հրատարակութիւն ։

☞ ՕԳՏԱԿԱՐ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

"Ապաքէն մխիթարական է յոյժ տեսանել , թէ 'ի մէջ զանազան կարծեաց և գաղափարաց որ ամէն կողմէն կը յայտնուին , մէկ բան մը միայն կայ , որուն վրայօք ամէն կուսակցութիւնները , մարդկային ամէն ցեղերը և ամէն դասերը մի և նոյն կերպիւ կըմտածեն ․ կուզեմք ըսել բժշկական կարևոր բարեկարգութիւնը , զոր հնարած և 'ի կարգի դրած է Հօլլօուէյ երևելի բժիշկը ։ Թէպէտև քաղաքական հիւանդութիւնները բժշկելու կերպին մէջ մեծ զանազանութիւններ կըգտնուին , սակայն 'ի մասին դեղորէից որ պիտի գործածուին ֆիզիգական հիւանդութեանց համար , ամենևին զանազանութիւն մը չկայ ։ Շատ փորձեր եղան և անոնց յաջողութիւնը տպաւորուեցաւ բազմաթիւ յաղթանակաց յաջողութիւններովը , որ երկար տարիներ անընդհատ դիմացաւ ։

"Կուսակցութեանց ամէն գաղտնի հնարքները և քաղաքականապէս մեծնելուն ամէն առաջարկութիւնները ոչինչ են , երբ որ կըբաղդատեմք զանոնք ընդ ազդեցութեան այնպիսի գործածութեան մը , որ իւր բարեբար ներգործութիւնը կըտարածէ ամէն տեղուանք ուր մահը կըսպառնայ և ֆիզիգական վիշտերը կըտիրեն ․ Կամիլ բացատրել գործածութիւնը Հօլլօուէյի դեղահատից և սպեղանւոյն , նշանակել անխափանութիւնը և արագութիւնը որով կազդեն 'ի վերայ տարրական սերմանց -- զանազան ախտից , թուել մի առ մի զբժշկութիւնները զոր ըրին այնպիսի պարագայից մէջ որ բժշկական դեղերը անօգուտ համարուած էին , կամ յառաջ բերել այս տեղանոնց անխափանութեան ապացոյցները որով օրագրութեանց էջերը լեցուն են ամէն օր , այս բաները ընելը , կըսեմք , լրագրաց էջերը բանել է այնպիսի յօդուածներով և այնպիսի բացատրութիւններով , որոնք արդէն յայտնի են հասարակութեան ։ Ջերմը , մաղձը , յօդացաւութիւնը , շնչարգելութիւնը և ուրիշ ամէն հիւանդութիւնները , որոնք նոր երկիրներուն մէջ այնքան ահարկու էին , անպատճառ կըբժշկուին գործածութեամբ Հօլլօուէյի դեղահատից և սպեղանւոյն ․ և մէկը չկրնար յիշեալ ախտերէն յորմէհետէ այս դեղերը երևան ելան ։ Մորթային հիւանդութեանց համար , որոց մասնաւորապէս ենթակայ են նորահաս տղայք , սպեղանին յատուկ և խիստ օգտակար դեղ մըն է ։

"Ամերիկոյ քաղաքները , ուր ընկերական կենաց մէջ 'ի գործ դրուած անկարգութիւնները բազմաթիւ հիւանդութիւններ կըպատճառեն , այս դեղորէից փրկաւէտ ներգործութիւնները խիստ նշանաւոր և խիստ զգալի են ։ Սպանիոյ և բոլոր հարաւային Ամերիկոյ մէջ , Հօլլօուէյի դեղահատերը և սպեղանին ամէն օր ևս առաւել կըփնտռուին ․ և ուրիշ կերպ չկրնար ըլլալ երբոր առողջութիւնը հիւանդութիւններէն նախադաս կըհամարուի"։

Կալկաթայի մեր ազգասէր և գիտնական բարեկամը , հոկտեմբերի 8 ամսաթուով յետագայ ազգային օգտակար լուրը կուտայ մեզ ։

"Վեհափառ արքայն Բարմայից[1] որ մեծ շնորհ ունի 'ի վերայ ազգիս , ոչ միայն հրամայեալ այլև տուովք օգնական է կացեալ մերայնոց որք ընդ հզօր տէրութեամբ իւրով , առ 'ի կառուցանել զեկեղեցի մի յանուն սրբոյ հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչի յարքայանիստ քաղաքի անդ իւրում յԱնդնաբովմ ։ Եւ այս շինութիւն նուիրեալ ևս է զընդարձակ սահման գետնի աւանց գնոյ ։

"Այս գործ բարեպաշտական և արժանի յիշատակաց քարոզէ զինքն զվեհանձնութիւն վեհափառ արքային , որ անխտիր աչօք հայի ընդ ամենայն ազգս հովանաւորեալս ընդ իւրև. թէ և օտարահաւատս ։ Արժանի յիշատակաց ասացի ․ քանզի 'ի բազում ամաց հետէ չեմք տեսեալ և ոչ իսկ 'ի հնաւուրց անձանց անգամ լուեալ թէ տեսեալ իցեն զեկեղեցի Հայոց 'ի մայրաքաղաքն Բարմայից ։ Եւ 'ի հին աշխարհագրութեան մերում տեսանի լինելոյ անդ երբեմն 'ի հնումն ․ որոյ և ոչ տեղին կայ արդ ։

"Վասն նոյն եկեղեցւոյն , ժողովուրդ տեղւոյն խնդրեալ են յինէն զքանի մի եկեղեցական գրեանս , զորս չգտանելով աստ՝ խնդրեմ շնորհ արարեալ ճարեսցես այդր և հասուսցես ինձ ։ Զգին նոցա հանդերձ ծախիւքն շնորհակալութեամբ հասուցից ։ Յիշեալ գրեանքն են , Ճաշոցգիրք , Տօնացոյց , Ամենի շարական և Ամենի ժամագիրք"։

ՕԴԱԳՆԱՑ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքակրթեալ ամէն ազգաց մէջ կըշարունակուի միշտ քննութիւնը 'ի մասին օդագնաց ճանապարհորդութեան ։ Ժամանակ առ ժամանակ փորձեր կըլլան և երբեմն կիսկատար յաջողութիւններ կըտեսնուին , որոնք ակնկալութիւններ կուտան կատարեալ յաջողութիւններ ձեռք բերելու ։

---

(1) Բարմայք , որ գաղղիերէն է Պիրման կըսուի , ութ միլիոն ժողովրդէ բաղկացեալ կռապաշտ ժողովուրդ մի են և ազատ տէրութիւն մը կըկազմեն ։ Այս տէրութեան երկիրը՝ ուր սաստիկ տաք կընէ՝ թէև յոյժ բարեբեր է , Հնդկաստանի Գանգէս (Կանժ) գետոյն անդի կողմը կիյնայ և 'ի հիւսիսոյ սահմանակից է Չինաստանի ․ իսկ 'ի հարաւոյ Պէնկալայի ծովածոցն է իւր սահմանը ։

առաքեալն իմ 'ի Նորնախիջևան ։ Եւ այժմ վասն ներկայ իմ առաւել հարկաւորութեան և օգտին 'ի յիշեալ կտակիցն իմ յայտնեալ յերից տանց մինն՝ այսինքն է , մեր եկեղեցւոյ սահմանակից իմ նորաշէն մեծ բալախանայ տունն իւր ամենայն սահմանօքն հանեցի իմ ստացիցն և 'ի նոյն կտակիցն ․ և ամենայն յօժարութեամբ իմով կատարելապէս վախմ արարի և ետու յատկացեալ և առանձին՝ Նորնախիջևան քաղաքը Սբ Գրիգոր Լուսաւորչի անուամբ աւագ եկեղեցւոյն , անմասն առնելով այժմ տանս զմիւս առժամեարսն , որ 'ի կտակին կան ։ Եւ զփոխարէն տանս այս ստացայ և հաստատեցի ինձ յիշատակ և 'ի ժառանգութիւն հոգւոյս՝ զյիշեալ սուրբ Լուսաւորչի եկեղեցւոյ սուրբ Սահակ և սուրբ Մեսրոպ անուամբ զերկուսին դպրատունսն ։ Իմ յիշեալ տանն գին եղի 50 հազար ռուփի ։ Եւ յիշեալ դպրատանցն ևս մինչ հարկաւորայ ունել վասն տարեկան խարջին 40 հազար ռուփի մուդաթ , վասնորոյ և ես իմ տանս եկամուտն 40 հազար ռուփու եկամուտ խոստացեալ՝ այսպէս սուրբ և առաւելութիւն արարի , որ յիշեալ իմ տունն մշտնջենաւոր վախմ մնասցէ յիշեալ Լուսաւորչի յեկեղեցւոյն՝ սակս կառավարութեան յիշեալ երկու դպրատանցն ։ Նմանապէս և յիշեալ դըպրատներն մշտնջենաւոր իմ յիշատակաւ մնասցեն 'ի Նորնախիջևան , և 'ի տպեալ գրեանս յիշատակեսցին ։ Աստի և արդէն իսկ առաջ խոստանամ առ Աստուծոյ և մարդկան , ոչ ևս իշխել այսուհետև 'ի վերայ յիշեալ տանն և նորին եկամտին իբրև տէր , այլ միայն՝ ցորքան կենդանի մնացից ես զյիշեալ տունն և իւր եկամուտն 'ի ներքոյ կառավարութեանս պահելով իբրև 'ի կողմանէ նոցա գործակալ , հաւատարմաբար զամենայն եկամուտն ժողովեցից , հարկաւոր շինելիքն շինեցից , և մնացեալ եկամտովն եթէ յիշեալ տանն մերձ կամ Չինու բազարումն կամ յափն գետոյն տուն՝ գուքան՝ գուդամ՝ գաթ և զմին պատահեսցի 'ի վաճառս , զայնսիկ ևս գնեցից դարձեալ 'ի ժառանգութիւն յիշեալ դպրատանցն ։ Եւ որպէս յիշեալ տան եկամուտն նոյնպէս և նոր ստացելոց զեկամուտն առաքեցից 'ի Նորնախիջևան բարեկարգութեանց կառավարչացն ձեռն ։ Նմանապէս և յետ իմ մահուանն 'ի յիշեալ կառավարչաց աստ կարգեալ որդնին յաջորդելով զտեղի իմ , զյիշեալ տունն և զնորին եկամուտն ամենայն՝ ևս եթէ նոր ստացեալ տունք և այլն իցեն ինչ ընդ այնոցիկ , և զնոցին ամենայն եկամուտն զամենայն որոշելով և յատկացուցանելով յիմ [illegible] անպակաս և անթերի տիրեսցէ ․ Զամենայն պահեսցէ 'ի ներքոյ կառավարութե[ան] [illegible] իբրև տէր , և զշարժելին առաքեսցէ 'ի Նորնախիջևան ։ Եւ 'ի հաստատութիւն այս տուր և առութեանս և փոխարարութեանս իմ , մին [illegible] բէհանայ յինք առի 'ի յիշեալ կառավարչաց որդնի տէր Ստեփաննոս տէր Յարութենէն , ըստ ծխի տունս վաճառողաց ։ Ընդ այս և վասն բառնալոյ զապագայ փոփոխմունս ․ 80 հազար ռուփի սքայ գունաց քարի տալոյ պարտական կացեցի զիմ անձն , կայքն , որդնին , կտակակատարն , ժառանգն և անուանեալն , յիշեալ կառավարչացն և կամ նոցա որդնի յիշեալ տէր Ստեփաննոսին , և ապագայ նորին տեղակալ յիշեալ կառավարչաց որդնուն՝ այսու պայմանաւ ։ Այսինքն եթէ վերն յիշեալ փոխարարութիւնս սոեցից կամ փոխարկեցից հանելով 'ի յիշեալ Լուսաւորչի յեկեղեցւոյն կամ ըստ բոլորին և կամ ըստ մասին , իւիք ինչ կերպիւ և պատճառաւ

Ամերիկայ Նիւ Եօրք անուն օրագիրը իմաց կուտայ թէ օդագնաց ճանապարհորդութեան առաջարկութիւն մը եղաւ․ և անոր գործադրութեան փորձը ընելու կաշխատուի։ Արդէն ստորագրութեան ցուցակ մը բացուեցաւ․ որուն միջոցաւ ստակ պիտի ժողվուի վասն ծախուց օդագնաց մեքենայի մը որ կըշինուի։ Այս ճանապարհորդութեան փորձը գալ տարուան մայիս ամսոյն մէջ պիտի ըլլայ․ և օդագնաց ճանապարհորդը, որ կըհաստատէ թէ որքան երկար ալ ըլլայ ճանապարհորդութիւնը հոգ չէ ըստորուն կազը անսպառ պահելու կերպ մը գտած է, միտք ունի Ամերիկայէն Եւրոպա երթալու։ Օդապարիկ գունտը, որուն կից պիտի ըլլայ ղեկավարիչ մեքենան․ 65 ոտք տրամագիծ պիտի ունենայ, և 150 հազար ոտնաչափ կազ պիտի պարունակէ։

Այս փորձը՝ որչափ ապահովութիւններ ալ ունենայ, դարձեալ խիստ համարձակ գործ մըն է; և այս պատճառաւ հասարակութեան յատուկ ուշադրութեանը արժանի կըհամարուի։

—Լոնտոնի Սըն օրագրոյն մէջ հետևեալ յօդուածը կըկարդամք 'ի մասին Հնդկաստանի պատերազմին։

"Այժմ դրեթէ 100.000 կռթեալ զօրք պատրաստ և գումարեալ կըգտնուին 'ի Հնդկաստան վեհափառ Թագուհւոյն դրօշակին ներքև։ Մեր քաջամարտ զօրաց բանակը կըգտնուի ընդ հրամանատարութեամբ Լորտ Քլայտ զօրավարին, որ մեր դիւցազնական երևելի զօրապետներէն մէկն է։ Ասոտիկ տաքերուն եղանակը վերջացաւ 'ի Հնդկաստան և ձմեռուան պատերազմը քաջաբար բացուեցաւ հոկտեմբերի 15ին։ Այս գործը յետ այսօրիկ ուրիշ բան չէ, բայց միայն ժամանակի խնդիր մը։ Անշուշտ տակաւին 60-70 հազար զինուորեալ ապստամբք կըգտնուին ընդ հրամանատարութեամբ Նանա-Սահիպին և անոր եղբօրը Պալարօֆին, սակայն ասոնք թափառական գնդեր են, որոց թիւը շատ փոփոխութեանց կընդունի․ քանզի երբեմն քանի մը հարիւր հոգիէ միայն բաղկացեալ են և երբեմն 15.000 հոգիէ։

Մեր զօրքը, ըստ թուոյ, զօրաւոր են․ բաց յայսմանէ մեծապէս քաջալերեալ են յիշատակաւ մեծանուն զօրապետաց, որպիսի են Հավըլոք, Նէյլ, և Նիքոլսըն։ Մեր զօրքը այս վերջին պատերազմը կըմտնեն ընդդէմ վհատեալ և բարքը ապականեալ թշնամւոյ մը, որ հռչակաւոր գլուխ մը չունի․ այն ինչ անգղիացի զօրքը կըյառաջեն ընդ հրամանատարութեամբ քաջ Լորտ Քլայտին"։

—Փարիզի Բոմբէ լրագրոյն մէջ կըկարդամք․

"Եթէ հաւատ ընծայելու ըլլամք Վիէննայէն գրուած նամակի մը զոր կըհրատարակէ Կուրիէ դը Մարսէյլ նորահաստատ լրագիրը, օսմանեան կառավարութիւնը շրջաբերական յայտարարութիւն մը յուղարկած է Եւրոպիոյ տէրութեանց քով եղած իւր գործակալացը 'ի մասին բանախօսութեանց որ անցեալները տեղի ունեցան Գառատաղի խնդրոյն վրայօք․ Այս յայտարարութեան նպատակը ուրիշ բան չէ եղեր բայց միայն ծանուցանել թէ Բարձրագոյն Դուռը Գառատաղի սահմանագլուխները կարգադրելու համար հաստատուած մասնաժողովին (քօմիսիօն) առաջարկութեանց իւր հաւանութիւնը տալով՝ ամենևին չհրաժարեցաւ յիշեալ երկրին վրայ ունեցած վեհապետութեան իւր իրաւունքէն, և կըսպասէ առայժմ որպէսզի ըստ պատշաճի ժամանակին 'ի գործ դնէ իւր իրաւունքը"։

—Պելճիգայի և Գերմանիոյ լրագրութիւնները զանազան տեղեկութիւններ կըհրատարակեն 'ի մասին Դանուբի նաւարկութեան խնդրոյն։ Այս տեղեկութիւնները ամենևին յոյս չեն ցուցըներ յիշեալ խնդրոյն մօտաւոր լուծման վրայօք։ Մինչև ցայսօր Աւստրիան, Պավիէրան և Վիւրթէնպէրկը տակաւին իրենց հաճութիւնը տուած չեն Փարիզի խորհրդակցութեան պահանջած ամեն փոփոխութեանցը։ Եւ այս պատճառաւ օրըստօրէ կուշանայ վերստին նիստը Փարիզի խորհրդակցութեան անդամոց 'ի մասին կատարելապէս որոշելու այս գործը։

—Մօնիթէօր լրագրոյն մէջ հետևեալ տեղեկութիւնները կըկարդամք երկրագնտիս վրայ բնակող ժողովրդոց թուոյն վրայօք։ "Երկիրս 50էն մինչև 80 հազարամէտր թանձրութեամբ մթնոլորտի մը մէջ տեղաւանձնկեցած է։ Իւր ձևը դէպի բևեռները թեթև կերպով տափկացած գնտի կընմանի, այսինքն թաւալման առանցքին երկու ծայրերը։ Այս առանցքին երկայնութիւնը դէպի տրամագիծն է 12.712.148 մէտր, իսկ հասարակածի տրամագծին երկայնութիւնն է 12.754.663 մէտր։ տարբերութիւնն գրեթէ 43 հազարամէտր է։ Երկրագնտիս մակերևոյթը հաւասար է 50.995.000.000 էքտառի[1], և կամ Գաղղիոյ երկրին տարածութենէն հազար անգամ աւելի։ Այս ընդարձակ մակերևութին չորս մասին երեքը ծովով պատած է։

Ըստ վերջին հաշուի Մ. Ռըտընի՝ ցամաք երկրիս տարածութիւնը և ժողովուրդը հետևեալն է։

	Քառակուսի հազարամէտր,	բնակիչք․
Ասիա	43.832.152	763.000.000
Եւրոպա	10.064.951	266.543.000
Ամերիկա	41.414.401	56.000.000
Ափրիկէ	30.019.393	46.000.000
Աւստրալիա	9.042.731	3.945.000

Ամբողջ գումարն է 134.373.628 քառակուսի հազարամէտր, և բնակիչքը 1.135.488.000 անձինք են, որոցմէ ամեն մէկ մանրերկրորդին մէջ մէկ հոգի կըմեռնի։

Հաշիւ եղած է որ երկրիս բոլորտիքը պտըտելու համար մէկ զինուոր գիշեր ցերեկ հաւասարակ քալելով, այսինքն մէկ վայրկենին հարիւր քայլ և մէկ ժամուն 4 հազարամէտր տեղ առնելով, մէկ տարուան և 63 օրուան մէջ կը կատարէ։ Երկաթի ճամբով 35 կամ 40 օրուան մէջ։ Ձայն հասցընելու համար 32 ու կէս ժամ պէտք է, թնդանօթի ռումբը հանելու համար 21 ժամ և 3 քառորդ պէտք է և լոյսը ու ելեքտրականութիւնը մանրերկրորդին 1/10ին մէջ կը հասնի։

(1) Մէկ էքտառը՝ 10 հազար քառակուսի մեթր է։

Կըլսեմք, թէ Կոստանդնուպոլսոյ ազգային աշխարհական գերագոյն ժողովոյն և հոգևորական գերագոյն ժողովոյն անդամոց ընտրութիւնը, ըստ սովորութեան կատարուեր է հաճութեամբ և հաւանութեամբ մեծագոյն մասին երևելեաց և գլխաւորաց ազգին․ որոնք այս գործոյն համար 'ի ժողով գումարուեր են 'ի պատրիարքարանն Հայոց, նախագահութեամբ ամենապատիւ սրբազան Գէորգ պատրիարքին։

Հոգևոր ժողովը 14 պատուաւոր եկեղեցականներէ բաղկացեալ է․ որոնք են,

Արժանապատիւ տեարք
Սարգիս արքեպիսկոպոս․
Յովհաննէս վարդապետ Սէթեան․
Սահակ վարդապետ․
Պօղոս վարդապետ Պետրոսեան․
Անդրէաս վարդապետ Գառակէօմրիւկի․
Յովհաննէս վարդապետ Դալաթիոյ․
Իգնատիոս վարդապետ Ռոկերիչեան․
Տ. Գէորգ աւագ քահանայ մայր եկեղեցւոյ։
Տ. Գալուստ " Միջագիւղի․
Տ. Յովհաննէս " Սուրբ Խաչի․
Տ. Յովհաննէս քահանայ մայր եկեղեցւոյ․
Տ. Երեմիա " Խասգիւղի․
Տ. Յովհաննէս " Հիւնքեարպէյէնտեան․
Տ. Արիստակէս " Սամաթիոյ։

Ահաւասիկ ազգային աշխարհական գերագոյն ժողովոյն անդամոց անուանքը․ որ 20 հոգի են․

Մեծարգոյ տեարք․
Միրիճան ամիրա Փափազեան․
Նշան ամիրա Փիշմիշեան․
Աւետիս Պարտիզպանեան․
Յակոբ Մուպայեաճեան․
Թորոս-Պէյ․
Գրիգոր Պապայեան․
Սերվիչէն էֆէնտի, բժիշկ․
Մանուկ Ասլանեան․
Մահտեսի Կարապետ Պամամաճեան․
Գրիգոր Թօքաթլեան․
Սիմոնիկ Նորատունկեան․
Մարտիրոս Հովուեան․
Մելքիսէթ տէր Եղիազարեան․
Խաչիկ Ալեանագեան․
Պետրոս Թիրեաքեան․
Յակոբ Տամատ․
Բեդրաք Ալեանաքեան․
Ղազարոս Ալէքսանեան․
Ճանիկ Գալքաճեան․
Մահտեսի Թէօփիլէ։

յայնժամ յիշեալ 80 հազար ոսկոյ ռուփի գանձ Նահանքարին հատուցից ես և կամ իմ որդւոյն և այլն՝ յիշեալ կառավարչացն և կամ նոցա որդւոցն։—Արդ և զայս յայտնեմ, զի այսու զյիշեալ կտակն իմ ոչ խափանեմ լուծանեմ, այլ միայն զայս յիշեալ տունն և իւր եկամուտն հանելով անտի 'ի բաց յիշխանութենէ կտակակատարացն և 'ի ժառանգութենէ անդ յիշեալ միւս երկու սամատեարցն՝ զայլ մնացեալ ստացն, կտակն, կտակակատարքն և սամատեարքն այսինքն 'ի նմա յիշեալ պատուէրն և երեք կտակակատարքն և երեք սամատեարքն թողում դարձեալ միահաստատուն առ 'ի կառավարել և 'ի ժառանգել զմիւս տներն և ստացն ըստ ցուցմանն և ըստ բաժանմանն, որ 'ի նոյն կտակին տեսանի։—Յետ այսորիկ և վասն մեծի կասկածանացն զոր ունիմ 'ի նենգաւոր և յանդգնագոյն թշնամեաց իմոց․ ահա զյիշեալ եկեղեցւոյ սահմանակից իմ տան հիւսիսային կողման զորմն և յորմոյն իմոյ անտի մինչ ցյիշեալ սուրբ տաճարի որմն, որ եկեղեցւոյ գաւիթն է, զնորին իսկ ձևն և զչափն ստա 'ի ներքոյ նշանակեմ ընդ այս, և վասն ապագայ ապահով մնալոյ իմ ստացին, և տանցն եայլն և իմ վասն միամտեալ, գնելոյ առ տէր զԼորձախիջևանու բարեկարգութեանց կառավարիչն, և կամ զնոցա որդնին՝ 'ի վերայ իմ կտակակատարաց առ իմ կտակակատարութեան գործոյն, միջնորդաւորական եմն և ինձ տեղական հաստատեմ ահա ըստ ամենայնի։ Այսինքն յիշեալ կառավարիչքն՝ և կամ նոցա որդնին, իմ կտակակատարաց զգործն առ իմ ստացն՝ քննեսցեն և զամենայն իմ կտակիս ներհակ և իմ ստացիս վնաս գործքն ինչ յորժամ տեսանիցեն, տիրաբար արգելցեն և աւերեսցեն։ Եւ 'ի հարկաւոր ժամանակի կարողութիւն ունիցին առանց հարցանելոյ միւս սամատեարցն և կտակակատարացն իմ, ինքնիշխանաբար ներհակիլ իմ ստացիս վնասողացն և սոխացն, և 'ի դատաստան մտանել, և մինչև յերրորդ ես ապիլաւնել։ Եւ 'ի յայսպիսի պատահմունս՝ ամենայն մանրամասնաբար խնդրով՝ եղեալ խարջն, որքան մայրաղօր խարջած լինիցին, եթէ մինչ 'ի 40 հազար ռուփի ես իցէ, իւր անցեալ ժամանակաց մաղաթիցն յիմ տներին և իմ ստացին յեկամտիցն՝ պարտական են հատուցանել իմ կտակակատարքն, որպէս և ահա պատուիրեմ յիշեալ իմ երեք կտակակատարացն, տալ անպատճառ։ Եւ վասն բարեպէս բերելոյ զամենայն հարկաւոր գործոյն, և կամ զգանգատն և զյանդիմանութիւնս իւրեանց յայտնել 'ի դատաստանի ատեան, 'ի ձեռն իմ վեքիլ Միքայէլ Հեքիմ Հիկ և Բենջամին Թառներին, և 'ի ձեռն Մստր Բարրօս և Դըյ կոնսլերացն յառաջացուսցեն։ Նոյնպէս, և իմ հաւատարիմ՝ հեթմանս Մօհանայ Բարուն, և իմ սարքար Կալիչերէն Պէյն․ ամմական վարձիւք պահեսցէ յիշեալ իմ տեղական որդւոյն՝ 'ի սպասու իւր․ քանզի սոքա են տեղեակ իմ ամենայն անցիցն։—Եւ ահա առ այս՝ զերկուս թուղթս գրեալ 'ի մի յօրինակ, 'ի ներկայութեան վկայիցն ստորագրեցի․ կնքեցի․ և յանձնեցի յիշեալ տէր Ստեփաննոս տէր Յարութիւնին։—Այսու ամենայնիւ զայսպիսի ինձ պարգևեալն Աստուծոյ մատուցանեմ փառս և երկրպագութիւնս անզրաւ յաւիտենիւ ամեն։ Եղև յամի տեառն 1795 ապրիլ ամսոյ մինն 'ի Կալկաթայ։

Մովսէս Պաղրամեան կամ Մարտիրոս։

Վկայեմք որ ստորագրեաց, կնքեաց և յանձնեաց։

Եղիազար Մինասեան։
Մուրատ Եղիազարեան։

Կը բարեմաղթեմք 'ի բոլոր սրտէ որ երկնային օրհնութիւնը և ազգային սուրբ սէրը հովանի ըլլայ յիշեալ գերագոյն կրկին ժողովոց վրայ. որպէս զի կարող ըլլան, Աստուծոյ օգնութեամբը և շնորհիւը, արժանապէս 'ի գործ դնելու իրենց ծանր պաշտօնը 'ի յառաջադիմութիւն և 'ի մխիթարութիւն ընդհանուր ազգին ։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ, 10 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ

Բարձրագոյն Դուռը շարունակ խորհրդակցութիւն կ'ըլլայ, որուն մասնակից կ'ըլլան տէրութեան երևելի պաշտօնատարները առհասարակ ։ Այս խորհրդոց գլխաւոր նպատակը դրամական խնդիրն է և յատկապէս օսմանեան լիրային որոշ գին մը հաստատելու խնդիրը ։ Հասարակօրէն կը կարծուի թէ յիշեալ լիրային գինը 120 ղրուշի պիտի հաստատուի 'ի մասին փոփոխութեան դրամաթղթոյ հետ ։

Կայսերական հրովարտակաւ, Դամասկոսի այժմեան ընդհանուր կառավարիչ Ալի փաշան՝ Ճէտտայի կուսակալ կարգեցաւ ։

Մահմուտ փաշան, որուն յանձնուած էր Ճէտտայի ընդհանուր կառավարութիւնը՝ Քիւրտիստանի կուսակալ կարգեցաւ ։

Քիւրտիստանի նախորդ կուսակալ Ալի Քեամիլ փաշան՝ Դամասկոսի ընդհանուր կառավարիչ անուանեցաւ ։

Նէճիպ-Պէյը Ալեփոյի գայմագամ կարգեցաւ ։

Իզմիրի ընդհանուր կառավարիչ Մուստաֆա փաշան՝ Մէքքէի կառավարիչ Շէխ Ալ Հարամ անուանեցաւ, և Իզմիրի կուսակալութիւնը Հալէպի նախորդ ընդհանուր կառավարիչ Հաճի Քեամիլ փաշային յանձնուեցաւ ։

Կայսերական ուրիշ հրամանագրով մը, բարձրապատիւ Էդհեմ փաշան, Մահմուտ փաշան և Իսհամի փաշան՝ Արդարութեան բարձրագոյն ժողովոյն անդամ անուանեցան ։

—Անցեալ շաբաթ օրը Անգղիոյ դեսպան մեծափայլ սըր Հէնրի Լ. Պիւլվէրը այցելութեան գնաց 'ի նաւարանն բարձրապատիւ Մեծ-ծովապետ Մէհէմմէտ Ալի փաշային. որ մեծ պատուով ընդունեցաւ զՆորին Վսեմութիւնն ։

—Բարձրապատիւ Մեծ-ծովապետը երէկ կէսօրէն ետև Պէյօղլու Անգղիոյ պալատը գնաց յայցելութիւն սըր Հ. Լ. Պիւլվէրին, որ արժանաւոր յարգանօք ընդունեցաւ զնա ։

—Օսմանեան շոգենաւուց ընկերութեան կառավարութիւնը, բարձրագոյն հրամանաւ վսեմափայլ Նավէր փաշային (Անտոն Թընկըրեան) և Միսաք Եանի Պէյին յանձնուեցաւ ։ Գնդապետ Նավէր փաշան, որ Սերասքերին դուռը պատերազմի պաշտօնէին գրատան գլխաւորն է, իւր այս պաշտօնը դարձեալ պիտի շարունակէ ։

Կը հաստատեն թէ յիշեալ օսմանեան ընկերութեանը, 'ի մասին իւր կառավարութեան, նոր բարեկարգութիւններ պիտի ըլլան համեմատ կարգադրութեանց Աւստրիոյ Լոյտ ընկերութեան և Գաղղիոյ Մէսաժըրի Ինբէրիալ ընկերութեան ։

—Ռուսաց վեհափայլ դեսպան տը Պուտընիէֆ սեպուհը անցեալ ամսոյ 26ին չորեքշաբթի օրը բարեհաճեցաւ այցելութեան գալու մեր նորընտիր վեհափայլ սրբազնասուրբ Մատթէոս Կաթողիկոսին, որուն հետ երկար ժամանակ տեսութիւն ըրաւ ։

Նորին Սրբազնութիւնը հետևեալ օրը փութացաւ իւր փոխադարձ այցելութեան պարտքը կատարելու, յիշեալ վեհափայլ դեսպանին պալատը երթալով 'ի Պէյօղլու ։

—Գերապատիւ Սարգիս սրբազան արքեպիսկոպոսը, բարեպատեհ առթէ մը հրաւիրեալ, անցեալ շաբթու պատիւ ունեցաւ այցելութեան երթալու Աւստրիոյ դեսպան վեհափայլ Բրոքէշ Օսթէն սեպուհին, որ արժանաւոր յարգանօք և սիրով ընդունեցաւ զՆորին Սրբազնութիւնը, որուն կենցաղավարութիւնը և խոհեմութիւնը յայտնի է ամենուն ։

—Եդրինէպոլսէն հասած լուրերը խիստ աղէտալի են 'ի մասին հեղեղներուն, որ ծանր վնասներ պատճառեր են յիշեալ քաղաքին և անոր շրջակայից ։ Թշուառ երկրագործները, որոնք աղուոր օդէն քաջալերեալ սերմաներ էին իրենց արտերը, յուսահատութեան մէջ կը գտնուին. մինչ որ հեղեղը ամեն բան աւրեր ու տակնուվրայ ըրեր է ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զմիւռնիա, 12 Դեկտեմբերի ։

Անցեալ շաբթու յանկարծ ցուրտը մեծապէս սաստկացաւ, ջուրերը սկսան սառիլ և Ռէոմիւրի ջերմաչափին սնդիկը մինչև 3—4 աստիճանի իջաւ զրոյին ներքև ։ Բայց այս ցուրտը հազիւ թէ երկու օր տևեց և օդը սկսաւ կակուղնալ ։ Կիրակի գիշեր որ երկուշաբթի կը լուսնար, առատ ձիւն եկաւ սաստիկ հովով, և տեղ տեղ ձիւնը մինչև մէկ կանգուն դիզուեցաւ ։ Այս տեսարանը խիստ ազդու և քիչ մը զարմանալի երևցաւ քաղաքիս բնակչացը. որոցմէ ծերագոյններն անգամ չեն յիշեր թէ այսչափ առատութեամբ ձիւն եկած ըլլայ Իզմիրի մէջ ։ Պայծառ արևը քանի մը օրէ 'ի վեր շարունակելով, ձիւները սկսան հալիլ և ցուրտը շատ չափաւորեցաւ ։ Ռէոմիւրի ջերմաչափը երէկ և այսօր 3—4 աստիճան կը նշանակէ զրոյին վրայ ։

—Մասիսը օրինաւոր պատասխան մը չունենալով տալու Արշալոյսի 584 թուոյն մէջ հրատարակուած անժխտելի փաստերուն, լռելը յարմար պատասխան մը համարեր է. կ'ըսէ ։ Խիստ բարի ։ Սակայն կը յաւելու զրուցելով թէ, "չէինք գիտեր թէ Արշալոյսը բոլոր պառաւները պաշտպանելու յատուկ պաշտօն ունի եղեր" ։ Առանց ուզելու յարգոյ հասարակութեան ուշադրութեանը նշանակել Մասիսին այս խօսքին անտեղութիւնը և անպատեհութիւնը. կարծեմք թէ խիստ յարմար կերպիւ կրնանք պատասխանել յիշեալ պառաւական լրագրոյն զրուցելով թէ՝ "Մենք ալ չէինք գիտեր թէ Մասիսը կը վճարուի ազգէն, որովհետև ազգային բոլոր պառաւ-տիկինները, որոց մէջ խորին յարգանաց արժանաւորները կը գտնուին անշուշտ, նախատելու և բծաւորելու յատուկ պաշտօնը ունենայ" ։

—Անցեալ շաբթու քաղաքիս Փունթա ըսուած թաղին և Այա Տիմիտրի կոչուած թաղին Յոյն անառակորդիները, շատ ժամանակէ 'ի վեր մէջերնին եղած մէկ ոխակալութեան վախճան մը տալու համար, պատրաստուեր էին գիշեր ժամանակ 'ի կռիւ մտնել իրարու հետ. և երկու կողմէն սրով և բրով և ատրճանակով դէմ առ դէմ պիտի ելլէին. ուստի յայտնի է որ արիւնահեղութիւն և մեծ չարիք կրնային ծագիլ ։ Բայց մեր ոստիկանութեան տեսուչ մեծարգոյ Համիտ-Պէյը, որ խիստ արթուն և խոհեմ պաշտօնատար մըն է, իրաց եղելութիւնը, ըստ ժամանակին իմանալով՝ հարկաւոր միջոցները իսկոյն 'ի գործ դրաւ. գլխաւոր խռովարարները ձերբակալեց և այս կերպիւ ըլլալու չարեաց առաջքը առաւ իւր սովորական գործունէութեամբ ։

—Մէճմուայի Հավատիսին 272 թիւը ուշ ձեռքերնիս հասնելով, ժամանակ չունեցանք թարգմանելու և մեր ընթերցողաց հաղորդելու պատուական յօդուած մը, զոր վեհափայլ Վարդան փաշան, գիտնական խմբագիրը յիշեալ լրագրոյն, շարադրած և հրատարակած է ։ Այս ընդարձակ յօդուածը, զոր Արշալոյս յաջորդ թուոյն մէջ պիտի հրատարակեմք, համառօտ կերպիւ կը ստորագրէ Եւրոպիոյ ընդհանուր յառաջադիմութիւնը ու կ'ցուցնէ քաղաքական, տնտեսական, և բարոյական խոհեմ խորհրդածութիւններով և բաղդատութիւններով, զորս Նորին Վսեմութեան մտատեսներս Եւրոպիոյ մէջ ըրած ճանապարհորդութիւնը ազդած է իրեն ։

—Թրեստու շոգենաւը որ երէկ կ'սպասուէր, մինչև այս ժամս որ լրագիրնիս մամուլը կը դնեմք, տակաւին չհասաւ ։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զմիւռնիա, 12 Դեկտեմբերի ։

Աֆիոնին վերջին վաճառումը 179–180 ղրուշ եղաւ չէքին ։ Տորոնը կ'ուզուի և 245–260 ղրուշ կենդինարը գնուած է ։ Բամբակին այսօրուան գինը՝ 285–300հ ըստ տեսակին ։ Թրեստու տեսակ փալամուտին գինը՝ 105–135 ղրուշ է, ապրանքին ազնուութեանը համեմատ ։ Անգղիոյ տեսակը 72–76½ ղրուշ կը ծախուի ։ Ոչխարի չլուացուած բուրդը 235–240 է կենդինարը ։ Լուացուածը՝ 450–540 ։ Սուսամին քիլէն 49–50 ղրուշ կը վաճառուի, նաւուն մէջ յանձնելու պայմանաւ՝ բոլոր ծախքը վաճառողին վրայ ։

Յայտնի է որ այս ամեն ապրանաց գները՝ ոսկի դրամով կը վճարուի, այսինքն օսմանեան լիրան 108 ղրուշ հաշուելով ։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

ՆՈՐԱՏԻՊ ՄԱՏԵԱՆ

ՄՏՆՈԼՈՐՏԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՄԱՌՕՏ

ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ԹԱՆԳԱՐԱՆԷՆ հատուածաբար թարգմանուած է, որ հրատարակուեցաւ աշխատասիրութեամբ ուսումնական պատուելի տէր Գալուստ Կոստանդեան ։ Կոստանդնուպոլսոյ մէջ Սէպիւհին գրավաճառը կը ծախուի, որ է 'ի մէջ Նուրիանն, վերի տուն թիւ 2 ։ Հասարակաց Թանգարանը յետ նորոգուած է Աւգէն

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՇԽԱՐՀԻՍ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

Սպեղանի Թոմասի Հոլօուէյ.

Որուն առանձնաշնորհութիւն տուեալ է ամեն կառավարութիւններէն. և աշխարհիս բոլոր մասանց մէջ այս սպեղանիին օգտակարութիւնը ծանուցեալ ըլլալով, ամենէն համբաւաւոր բժիշկները սահմանած և պատուիրած են անոր գործածութիւնը ։

Հոլօուէյի սպեղանին՝ մինչև ցայսօր ծանուցեալ բոլոր դեղերէն ամենէն սքանչելին է վասն բժշկութեան արտաքին հիւանդութեանց, ո՛ր և ըլլայ անոնց պատճառը և ինչ ձևով ալ ներկայանալու ըլլան ։ Կառավարութիւնները ամեն կողմերէն յատուկ առանձնաշնորհութիւններ կուտան այս դեղոյն, խիստ հռչակաւոր բժիշկները կը գործածեն զայն իրենց ինամոցը յանձնուած հիւանդաց համար, Եւրոպիոյ գլխաւոր հիւանդանոցաց վերատեսուչներն ալ կը գործածեն այս սպեղանին իրենց հիւանդները բժշկելու համար. և հասարակութիւնը կատարելապէս համոզուած ըլլալով անոր դարմանողական ազդեցութեանը վրայ, ուրիշ դեղ չփնտռեր մարդոյս մորթոյն վրայ պատահած ախտերը բժշկելու ։

Խոյլ (ուռ) գոյացուցիչ հիւթերը, վէրքերը, խոցերը, կեղքը (իւլսէռ), մէկ խօսքով, ամեն տեսակ մորթային խօթութիւնները, նմանապէս յօդացաւութեան (րիւմաթիզմ) վիշտերը կը բժշկուին շուտով և անսխալ կերպիւ այս հրաշալի դեղով, որ խիստ օգտակար խոտերով և բալասաններով շինուած ու խոհեմութեամբ բաղադրեալ է՝ առանց որևիցէ բան մը խառնելու, որ վնասակար ըլլայ նաև ամենէն փափուկ կազմուած ունեցող անձանց ։

Ուստի բժշկական գիտութեան վերաբերեալ ամենէն երևելի անձինքը իրաւամբ զրուցեցին թէ վիրաբուժութիւնը մինչև ցայսօր չգտաւ այնպիսի դեղ մը, որ Հոլօուէյի սպեղանիէն աւելի ազդու ըլլայ իւր ներգործութեանը մէջ, աւելի հաստատուն իւր արդեանցը մէջ, և աւելի անվնաս իւր հետևութեանցը մէջ ։ Այս բոլոր բարեաց պատճառաւ է որ այս սպեղանին մեծ յարգ ունի, և ահագին քանակութեամբ կը վաճառուի. և եթէ անոր տարեկան վաճառմանց գումարը այս տեղ դնելու ըլլայինք, ստութիւն մը պիտի երևէր ։ Յիշեալ դեղոյն սպառումը օրըստօրէ կաճի, և անոր հնարօղին այսինքն Հոլօուէյ բժշկին, աշխարհիս ամեն կողմերէն շարունակաբար յուղարկուած խնդիրները (այս սպեղանին ձեռք բերելու համար) կապացուցանեն թէ փորձը կարդարացնէ զհամբաւը զոր յիշեալ սպեղանին ստացած է շատ տարիներէ 'ի վեր ։

Այս սպեղանին յատկապէս օգտակար է հետևեալ դէպքերու մէջ ։

Ուռոյցք ։ Քաղցկեղ (շիրբէնչէ) ։ Կտրուածք ։ Գեղձ կամ կծկումն մկանանց կամ ջղաց (սինիր չէքիլմեսի) ։ Կոշտոտից (նասըր) ։ Խօթութիւնք մորթոյ ։ Յօդացաւութիւն ։ Խաղաւարտ (չպան) ։ Ջրգողութիւն (սըրգա) ։ Նեղաբերան և լայնախոր վէրք (ֆիսթիւլ) ։ Ոտնացաւութիւն (Նիգրիս) ։ Սերմնակաթութիւն (պէլ սօվուքլուղու) ։ Քոս ։ Լեռդի (գառա ճիյեր) հիւանդութիւնք ։ Խոյլ պարանոցի ։ Ցաւ պարանոցի ։ Ափրոդիտեան ախտք ։ Դող ցաւագին (թիք տուլուրէօ) ։

Այս սպեղանին, որ կը շինուի նոյն իսկ հնարօղին անձնական վերակացութեամբը՝ անոր ընդհանուր գործարանաց մէջ, կը ծախուի 'ի Լոնտոն Սթրէնտ կոչուած թաղը թիւ 244. և 'ի Նոր Եորգ Մայտըն Լէն թաղը թիւ 80 ։ Իսկ ուրիշ երկիրները, իւր գործակալաց քով կը գտնուին. որոց անունները հետևեալներն են. Իզմիր՝ Իքսըր է Ճիւտիչի, Կ. Պօլիս՝ Ա. Սթամփա և Փ. Տէլլասուտա, Աղէքսանդրիա՝ Փ. Բէրրինի, Իսմայիլ՝ Կալարտի, Քիոս կղզին՝ Ճ. Սթիերովիչ, Մալթա՝ Է. Միւիր, Պուքրէշ՝ Էլիաս Վուսայց ։

Յիշեալ սպեղանիին տուփերը զանազան մեծութեամբ են և կը վաճառուին 9. 22, 33, 88, 176 և 264 ղուրուշի իւրաքանչիւրը, և ամեն մէկուն մէջ հայերէն լեզուաւ ծանուցագիր մը կայ, որ այս սպեղանիին գործածութեան վրայօք մանրամասն տեղեկութիւններ կուտայ ։

Խմբագիր-տէր լրագրոյս,
Գրիգոր Գ. Պալթազարեան ։

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՅՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ